

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Цитування:

Лук'янова, Л. Б., & Симеля, Кшиштоф Ф. (2025). Стилі навчання в освіті дорослих: теоретико-прикладний аналіз. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1(27), 9–23. [https://doi.org/10.35387/od.1\(27\).2025.9-23](https://doi.org/10.35387/od.1(27).2025.9-23)

УДК 374.7:371.3:001.891

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(27\).2025.9-23](https://doi.org/10.35387/od.1(27).2025.9-23)

СТИЛІ НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ

Лук'янова Лариса Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Lukianova Larysa – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Director of the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-0982-6162>

E-mail: larysa.lukianova@gmail.com

Симеля Кшиштоф Ф. – доктор інженерії, керівник напрямку Центру досліджень професійної освіти та управління інноваціями в Дослідницькій мережі Лукасевича – Інститут технологій експлуатації, Радом, Польща

Symela Krzysztof F. – Dr. of Engineering, Area Leader of the Centre for Vocational Education Research and Innovation Management in the Lukaszewicz Research Network – Institute for Sustainable Technologies, Radom, Poland

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9586-6349>

E-mail: krzysztof.symela@itee.lukasiewicz.gov.pl

Анотація. У дослідницькій статті представлено комплексний теоретико-прикладний аналіз провідних методологічних підходів до вивчення стилів навчання в системі освіти дорослих. Підкреслюється значення стилів навчання як сукупності сталих когнітивних, емоційних і поведінкових характеристик, що визначають індивідуальний спосіб засвоєння знань, і необхідність їх урахування в контексті зростаючих потреб дорослих у безперервному, адаптивному та персоналізованому навчанні. Автори обґрунтовують актуальність проблематики з огляду на потребу оптимізації освітнього процесу, враховуючи життєвий досвід, професійну мотивацію та автономію дорослих учнів. Основну увагу приділено моделі

емпіричного навчання Д. Колба, яка дозволяє ідентифікувати чотири стилі навчання: акомодативний, дивергентний, асимілювальний та конвергентний. Розкрито особливості кожного стилю: від орієнтації на конкретний досвід і емоційне занурення до логічного аналізу, експериментування та систематизації інформації. Докладно описано відповідні методи викладання, ефективні для кожного стилю, зокрема роботу в групах, аналітичні завдання, індуктивне мислення, візуалізацію, проектну діяльність тощо. Наголошено, що індивідуальні стилі можуть змінюватися під впливом середовища, методів навчання, особистої мотивації, тому ефективною є гнучка, змішана педагогічна стратегія, яка враховує особливості дорослих учнів. Окреслено перспективні напрями подальших досліджень, зокрема впровадження VR/AR-технологій, інтелектуальних тьюторів та інклюзивних мультимедійних стратегій. Зазначено, що врахування стилів навчання підвищує залученість, критичне мислення та якість результатів, а також сприяє розвитку самостійності й рефлексивних навичок дорослого учня. Стаття має практичне значення для освітніх менеджерів, викладачів, тренерів, HR-фахівців, які прагнуть підвищити ефективність навчання дорослих через індивідуалізацію підходів.

Ключові слова: стилі навчання; освіта дорослих; модель Колба; андрагогіка; індивідуалізація навчання; когнітивні особливості.

LEARNING STYLES IN ADULT EDUCATION: THEORETICAL AND APPLIED ANALYSIS

Abstract. *The research article presents a comprehensive theoretical and applied analysis of key methodological approaches to studying learning styles in adult education. It highlights the significance of learning styles as a set of stable cognitive, emotional, and behavioral characteristics that define an individual's way of acquiring knowledge, emphasizing the need to consider these traits in response to the growing demand for continuous, adaptive, and personalized adult learning. The authors justify the relevance of this issue in terms of optimizing the educational process by taking into account life experience, professional motivation, and the autonomy of adult learners. The central focus is on David Kolb's experiential learning model, which identifies four learning styles: accommodative, divergent, assimilative, and convergent. The article details the features of each style – from concrete experience and emotional immersion to logical analysis, experimentation, and systematization – and describes corresponding effective teaching methods, such as group work, analytical tasks, inductive reasoning, visualization, and project-based learning. It is noted that individual styles may evolve depending on the environment, teaching methods, and learner motivation. Therefore, a flexible, mixed pedagogical strategy is considered most effective. The article outlines promising research directions, including the integration of VR/AR technologies, intelligent tutoring systems, and inclusive multimedia strategies. Taking learning styles into account increases engagement, critical thinking, and learning outcomes, while also supporting the development of autonomy and reflective skills. The*

article holds practical value for educators, trainers, HR professionals, and adult education stakeholders aiming to enhance learning effectiveness through individualized approaches.

Key words: *Learning styles; adult education; Kolb's model; andragogy; individualized learning; cognitive characteristics.*

Постановка проблеми, її актуальність. У сучасному суспільстві, що характеризується динамічними змінами, цифровізацією та потребою в постійній адаптації до нових умов праці й життя, освіта дорослих набуває особливої ваги. Знання постійно оновлюються, осучаснюються та актуалізуються, узгоджуючи з реаліями проблему щодо підвищення здатності засвоювати академічну інформацію. Вони увиразнюються не лише як інструмент професійного зростання/адаптації, але й як засіб соціальної інтеграції, самореалізації та розвитку критичного мислення. У цьому контексті важливим стає не безпосередній процес передавання знань, а забезпечення ефективного, індивідуалізованого навчального процесу, який відповідає індивідуальним потребам і особливостям дорослої особистості.

Студентів старше 25 років вважають нетрадиційними дорослими учнями (Shatila et al., 2023), унікальність яких полягає у тому, що вони приходять в аудиторії вже з досвідом та практичними знаннями (Green, 2024). Одним із ключових факторів, що визначають успішність їх навчання, є вибір індивідуального стилю навчання – сукупність сталих когнітивних, емоційних і поведінкових характеристик, які зумовлюють спосіб сприйняття, обробки й інтеріоризації інформації. Вивчення стилів навчання дозволяє оптимізувати навчальні програми, адаптувати методи викладання та створити умови для максимальної ефективності освітнього процесу.

Однак різноманіття класифікацій стилів навчання, підходів до їх діагностування та інтерпретації результатів створює необхідність у чіткому методологічному підґрунті дослідження цього феномену. У контексті освіти дорослих це завдання ускладнюється тим, що дорослі здобувачі освіти мають значний життєвий і професійний досвід, різну мотивацію, значний рівень автономності та певні очікування щодо результатів навчання. Як підкреслює Д. Грін (Green, 2024, с. 137), дорослі учні повинні бути залучені до свого навчання через роздуми та практику. Це означає, що вони хочуть бути залученими та почутими, а їхній досвід використаний у змісті освітнього процесу, щоб допомогти зрозуміти сутність та підкреслити актуальність, а також дозволити їм розмірковувати та теоретизувати кожну нову концепцію.

Отже, у контексті динамічного розвитку освіти дорослих та зростання уваги до індивідуалізації навчального процесу, вивчення сучасних наукових підходів і практичних рішень щодо стилів навчання

різноцільової дорослої аудиторії набуває особливої актуальності. Обґрунтуємо свою точку зору.

По-перше. Для усунення недоліків й подолання труднощів, які виникають у процесі визначення стилів навчальної діяльності, доцільно а) обирати теорії навчання, що враховують професійний і соціальний досвід дорослої людини, рівень її знань, статус, вік та ін.; б) застосовувати різні підходи та моделі, оскільки кожен(на) має переваги та недоліки; в) використовувати анкети, засновані на самоідентифікації уподобань щодо набуття і відтворення інформації. Тобто для ефективного навчання необхідними є відповідна теорія, доступні у використанні способи діагностування, періодичне тестування.

По-друге. Визначення індивідуального стилю навчання є дуже важливим і у закладі вищої освіти, і у процесі корпоративного навчання, оскільки: а) сучасні реалії вимагають від людини безперервного навчання впродовж життя, що дозволяє розвивати особистісні й професійні компетентності персоналу, а відтак і високий рівень розвитку компанії; б) швидка дезактуалізація знань потребує постійного їх оновлення, підвищення кваліфікації, але виконання дорослою людиною сукупності інших соціальних ролей вимагають суттєвої оптимізації навчального процесу (у часі, формах, методах).

По-третьє. Визначення персонального стилю навчання дозволить:

а) дорослій людині, яка навчається, скласти персональну програму навчання, підвищити ефективність навчального процесу, обирати й використовувати найбільш доцільні сучасні методи навчання;

б) організаторам навчання дозволить підвищити ефективність тренінгів і навчальних програм; підвищить ефективність управління командою.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Останні дослідження підтверджують ефективність адаптивних, трансформаційних та інтерактивних методик, що ґрунтуються на принципах андрогогіки та когнітивної психології та доводять важливість вибору відповідного стилю навчання. У більшості сучасних публікацій (Green, 2024; Shatila, 2024; Деркач, 2015; Маслянікова, 2020 та ін.) підтверджується доцільність використання моделі Колба для структурування навчального процесу відповідно до переваг конкретного стилю (активний, рефлексивний, теоретичний, прагматичний). Водночас акцентується увага на змінності стилів залежно від контексту, завдань та рівня залученості слухача. У дослідженнях аналізується ефективність адаптації стилів викладання до потреб дорослих учнів, підкреслюючи необхідність індивідуального підходу з урахуванням віку, досвіду, рівня вмотивованості. Загалом сучасні підходи до вивчення стилів навчання в освіті дорослих дедалі більше тяжіють до гнучкості, індивідуалізації та інтеграції міждисциплінарних знань. Наразі

відбувається переосмислення традиційних теорій на користь адаптивних і трансформаційних моделей.

Метою даної статті є теоретико-прикладний аналіз провідних методологічних підходів до вивчення стилів навчання в контексті освіти дорослих, а також обґрунтування їх значущості для побудови ефективного, освітнього педагогічного процесу. У центрі уваги – андрагогічна парадигма, що підкреслює самостійність, досвід, мотиваційну складову, психологічні особливості дорослого здобувача освіти як головні детермінанти навчання.

Методи дослідження. Дослідження стилів навчання в освіті дорослих здійснено за допомогою комплексу методів, що забезпечило осмислення феномену, систематизацію підходів і побудову моделі емпіричного навчання: системно-логічний, порівняльний аналіз (виділення компонентів і зв'язків у циклічній моделі Колба, зіставлення класифікацій стилів із виявленням спільного й відмінного; виявлення структури, функціональних зв'язків, специфіки прояву кожного елементу стилів навчання в освітньому процесі); синтез (об'єднання теоретичних положень, емпіричних даних і візуалізованих схем (подвійна матриця Колба) для формування системного уявлення про взаємозв'язок стилів, можливості врахування в програмах неперервної освіти); класифікація й типологізація (систематизація стилів навчання); моделювання (конструювання подвійної матриці стилів навчання та її візуалізація). Було використано міждисциплінарний підхід, що увиразнило інтеграцію результатів андрагогічних, психологічних, соціологічних досліджень для цілісного розуміння досліджуваної проблематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доросла людина порізному сприймає, засвоює, інтеріоризує та відтворює навчальний матеріал. Отже, індивідуальним способом мислення мають відповідати різні стилі навчання, що безпосередньо впливають на вибір методів навчання та спонукають до використання індивідуального підходу в навчальному процесі.

Зазначимо, що йдеться як про формальну, так і неформальну (позаформальну) освіту. У наукових працях, присвячених дослідженню залежності ефективності навчальної діяльності від урахування індивідуальних особливостей суб'єктів навчальної діяльності, дедалі частіше застосовують такі поняття, як: «навчальні переваги», «стиль мислення», «когнітивний стиль», «стилі навчання». Найбільшого значення вчені надають особливостям індивідуального когнітивного стилю та стилям навчання, які ураховують ментальні здібності, вплив навколишнього середовища, культурні особливості та інші параметри.

Уточнимо зміст терміну «стиль навчання». Термін набув поширення у західній психолого-педагогічній літературі наприкінці ХХ ст. і зазвичай означає підхід, найбільш типовий для конкретної особистості. Отже, стиль

навчання – це сукупність специфічних прийомів, способів, методів навчання, підхід до організації механізмів засвоєння, набуття, запам'ятовування і відтворення інформації (Merriam, Caffarella & Baumgartner, 2007).

Таким чином, прагнення забезпечити ефективність суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників начального процесу у системі безперервної освіти спонукає до визначення індивідуального стилю навчання; створення персоналізованої стратегії і плану навчання, навчальної програми; розвитку мотивації і засвоєння нових моделей і стилів мислення й поведінки.

Погоджуємося з думкою, що «стиль навчання» доцільно розглядати як взаємозалежність стилів – стилю викладання і стилю учіння, які певною мірою взаємодіють; результатом цієї взаємодії має стати синергетичний ефект. За твердженням дослідників, наразі відсутній єдиний науковий підхід до визначення умов подолання стильових обмежень людини з метою підвищення якості навчання. Т. Деркач (2015) наполягає, що найбільш гострою проблемою в окресленому напрямі досліджень є проблема суміщення стилів навчання з методами навчання. У літературі дедалі більш активно обговорюються питання щодо умов успішного навчання – збіг чи, навпаки, розбіжність, притаманних особистості навчальних стилів та форм навчання (Деркач, с. 42).

У 2004 р. групою вчених університету Ньюкасла під керівництвом Ф. Коффілда вивчалися теорії стилів навчання. Було проаналізовано 71 теорію, кожна з яких містила від 3 до 20 різних стилів (Coffield, Moseley, Hall, & Ecclestone, 2004).

За підсумками цього дослідження було виокремлено 13 моделей, ефективність використання яких доведено на практиці. З-поміж інших моделей варто назвати:

- модель стилів пізнання за Р. Ридінгом (Riding's model of cognitive style) (Peterson, Deary, & Austin, 2003) та його аналіз стилів пізнання (Cognitive Styles Analysis (CSA) (Armstrong, 1993));
- індикатори навчання за І. Майєрс та К. Бріггс (у подальшому індикатори Майєрс-Бріггс) (The Myers-Briggs Type Indicator (MBTI));
- профайлер стилю навчання за К. Джексоном (Jackson's Learning Styles Profiler (LSP) (Jackson, 2005);
- стилі навчання за Д. Колбом (Kolb's Learning Style Inventory (LSI) (McLeod, 2017);
- індекс когнітивних стилів К. Елінсона і Дж. Хайєс (Allinson and Hayes' Cognitive Style Index (CSI) (Allinson, & Hayes, 1996) та ін.

Таке масштабне вивчення стилів навчання виявило низку невирішених питань, зокрема щодо приналежності стилів до рис особистості (у цьому випадку вони є стійкими й незмінними) або станів

(здатні піддаватися змінам); не з'ясовано їх незалежність від оцінних суджень; наявність суттєвих термінологічних відмінностей у назвах стилів, що по-різному визначаються в теоріях, але є схожими за змістом (Li-fang, & Steinberg, 2005).

Теорія стилів навчання створюється на межі психології, педагогіки, фізіології та ін. наук. Безсумнівно, питання щодо доцільності визначення стилів навчання для дорослої аудиторії є складним, але його вирішення є надзвичайно важливим. Для визначення стилів навчання за відповідною моделлю обираємо емпіричну модель навчання Д. Колба (Whetten, n. d.). За словами автора, його теорія емпіричного навчання і модель стилів навчання ґрунтуються на твердженні К. Юнга, що стилі є результатом бажаних способів пристосування людини до світу.

Наведемо короткий зміст складових моделі із додаванням відповідних, зручних для використання скорочень.

Модель Д. Колба включає чотири послідовні стадії:

- I. Набуття конкретного досвіду (конкретний досвід, КД).
- II. Усвідомлення, спостереження, рефлексія (рефлексивне спостереження, РС).
- III. Осмислення нових знань, їх теоретичне узагальнення (абстрактна концептуалізація, АК).
- IV. Експериментальна перевірка нових знань, самостійне використання їх на практиці (активне експериментування, АЕ).

По закінченню циклу виникає нова навчальна ситуація, яка стає новим конкретним досвідом (стадія I) і цикл починається знову.

Д. Колб припускає, що дорослі учні навчаються через рефлексивне спостереження, абстрактне мислення, активне експериментування і конкретний досвід. Таким чином, можна говорити про групи дорослих учнів, відповідно до їх способів навчання.

Першу групу становлять дорослі учні, які дотримуються принципу логічної послідовності. Вони отримують інформацію з досвіду, цінують порядок і логічну послідовність, дотримуються прямих вказівок, їм подобається чітко організована презентація матеріалу, спокійна атмосфера.

Другу групу утворюють учні, які надають перевагу так званій абстрактній хаотичності. Вони цінують навчання, але надають перевагу здобуттю інформації в неорганізованому, хаотичному порядку.

Третю групу – це учні, які навчаються за принципом абстрактної логічної послідовності. Вони мають багато різних концептуальних уявлень, на тлі яких вибудовують прочитане, побачене, почуте у графічній або образній формі.

Четверту групу становлять учні, які навчаються за принципом конкретної хаотичності, вони демонструють схильність до

експериментування; навчаються шляхом проб і помилок, успішно працюють у малих групах, демонструючи високий ступінь самостійності.

Д. Колб підкреслює, що ми внутрішньо вирішуємо, хочемо робити або спостерігати, і водночас вирішуємо – думати або відчувати. У результаті цих двох рішень формується бажаний стиль навчання, тобто, матриця «два-на-два». Ми вибираємо спосіб «отримання досвіду», який визначає наш підхід до нього, так само ми вибираємо спосіб «трансформування досвіду», що визначає нашу емоційну реакцію на цей досвід. Отже, наш стиль навчання є продуктом вибору:

1. Як підійти до виконання завдання – тобто, «набуття досвіду», при цьому надаємо перевагу: (а) спостереженню або (б) дії.

2. Нашої емоційної реакції на досвід – тобто «перетворення досвіду» – при цьому надаємо перевагу: (а) розмірковуванню або (б) відчуттю.

Отже, ми вибираємо наш підхід до задачі або досвіду («набуття досвіду»), вибираючи 1(а) або 1(б):

- 1(а) – через спостереження за іншими, залученими у досвід, і розмірковуючи над тим, що відбувається («спостереження») або

- 1(б) – «активне експериментування».

Водночас обираючи між 2(а) або 2(б) ми визначаємося як емоційно трансформувати досвід:

- 2(а) – через отримання нової інформації шляхом розмірковування або планування («абстрактної концептуалізації» – «розмірковування» або

- 2(б) – через конкретні відчуття, дотик («конкретний досвід» – «відчуття»).

За результатами поєднання цих двох виборів з'являється бажаний стиль навчання. Розумінню структури стилів навчання Д. Колба сприяє подвійна матриця (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця стилів навчання Д. Колба

Параметри	Творіння (активне експериментування – АЕ)	Спостереження (мислинневе спостереження – МС)
Почуття (Конкретний досвід – КД)	Пристосування (КД/АЕ)	Відсторонення (КД/МС)
Обдумування (абстрактна оптимізація – АО)	Конвергенція (АО/АЕ)	Асиміляція (АО/МС)

Задля підвищення успішності процесу навчання вчений рекомендує педагогам дорослих створювати плани навчання з урахуванням чотирьох

стилів навчання (Kolb, & Fry, 1975).

Для визначення бажаного стилю навчання було розроблено опитувальник Learning Style Inventory (LSI), що містить 12 пропозицій, які описують ситуації навчання відповідно до певного стилю. LSI займає приблизно 30 хвилин для самостійного адміністрування та самооцінки. Формат тесту – опитування за 12 пунктами, на які треба дати відповідь, використовуючи шкалу від 1 до 4. За допомогою LSI можна оцінити 6 параметрів, чотири з яких демонструють спрямованість на конкретний досвід (КД); рефлексивне спостереження (РС), абстрактну концептуалізацію (АК) або активне експериментування (АЕ).

Схарактеризуємо визначені показники й відповідні їм стилі навчання, а також наведемо пріоритетні методи навчання.

1. Високий показник конкретного досвіду (КД). Вказує на стиль навчання, орієнтований на набуття досвіду, судження; рішення сприймаються на основі конкретного відчуття. Люди, яким притаманний високий показник КД, зазвичай чутливі, орієнтовані на забезпечення взаємодії з іншими. Замість теоретичних підходів вони прагнуть сприймати кожну ситуацію як унікальний випадок для здобуття знань. Найкраще навчаються на основі конкретних ситуацій, до яких вони можуть бути залучені. Водночас краще сприймають зразки, приклади і навчаються у своїх колег, які обіймають такі ж посади, або ровесників, ніж від авторитетних осіб (керівників, експертів). Здатні сприймати більше нової інформації через зворотній зв'язок під час спілкування, дискусії. Пріоритетними методами навчання для них є семінари, міжособистісне спілкування, наставництво.

2. Високий показник рефлексивного спостереження (РС). Вказує на підхід у навчанні, який передбачає попереднє рефлексивне осмислення інформації. Люди, яким притаманний високий рівень РС, переважно інтраверти, у прийнятті рішень опираються на попередню підготовку, надають перевагу лекціям, де виступають безпристрасними слухачами, спостерігачами. Пріоритетними методами навчання є лекції, доповіді, майстер-класи експертів.

3. Високий показник абстрактної концептуалізації (АК). Вказує на аналітичний, концептуалізований підхід до навчання, який значною мірою опирається на логічне мислення і раціональні оцінки. Люди, яким притаманний високий показник АК, зазвичай більше орієнтовані на предмети і символи, менше – на міжособистісну взаємодію. Для їх навчання якнайкраще підходять орієнтовані на статус ситуації, що включають теорію і системний аналіз. Пріоритетними методами навчання є: аналітичні вправи, порівняльний аналіз, кабінетні методи збирання й опрацювання інформації.

4. Високий показник абстрактного експериментування (АЕ). Вказує на активно-діяльнісний підхід до навчання, основу якого становить експеримент. Люди з притаманним високим рівнем АЕ, як правило, екстраверти, ефективно беруть участь у проєктах, добре виконують домашні завдання, беруть активну участь у дискусіях, у роботі малих груп. Пріоритетними методами навчання є проєкти, презентації, групові дискусії, командні роліви і ділові ігри (Kolb, D.A., & Kolb, A.Y., 2005).

Як правило, індивідуальний стиль навчання є комбінацією чотирьох описаних вище типів пізнання. Комбінуванням двох найбільш бажаних дій визначають стиль навчання людини (Kolb, 2005): 1) акомодацийний (КД-АЕ); 2) дивергентний (КД-РС), 3) асимілювальний (АК-РН), 4) конвергентний (АК-АЕ).

На рис. 1 схематично представлено циклічну модель навчання Д. Колба і стилі навчання.

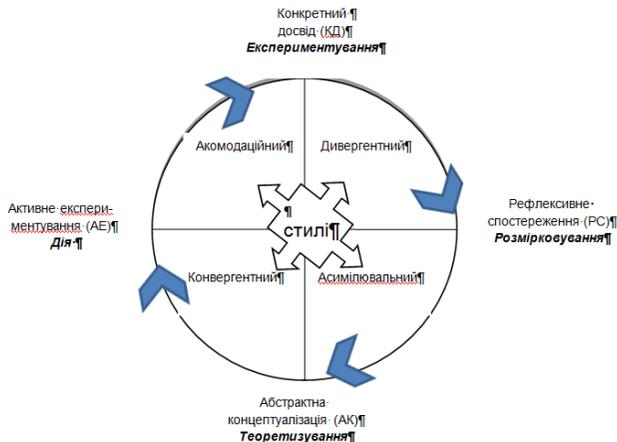

Рис. 1. Циклічна модель навчання Д. Колба і стилі навчання.

1. Акомодацийний стиль (АЕ + КО). Оптимальна сфера таких людей – сфера практичного життєвого досвіду. Вони чітко планують свою діяльність і схильні до експериментування у новій сфері, що характеризується певними викликами для себе. Більше покладаються не на логічний аналіз, а на інтуїцію і у процесі вирішення проблем мають схильність до взаємодії з іншими людьми. Виділяються у видах діяльності, де вимагається ризик і адаптивність.

Найбільш ефективні методи для навчання акомодаторів: практичний життєвий досвід (апробація, експеримент); взаємодія з іншими людьми (наставництво, групова робота); керівництво, лідерство.

2. *Дивергентний стиль* (КД + РС). Люди з таким стилем пізнання почувають себе впевнено у ситуаціях, які вимагають генерації нових ідей і альтернативних перспектив. Їм подобається творча активність, пов'язана із всебічним аналізом проблем. Зазвичай використовують методи індукції, їх вирізняє широкий діапазон інтересів. За даними досліджень, таким людям притаманна розвинена здатність до уяви, емоційність, прагнення до мистецтва і бажання працювати у групах, учасники яких можуть дотримуватися різних думок (Whetten, n. d.).

Методи навчання, що використовуються при дивергентному стилі навчання: візуалізоване представлення інформації (підготовка презентацій); генерування нових ідей і опрацювання альтернатив (мозковий штурм); робота в групі (дискусія, рольові ділові ігри); активна комунікація (полілог).

3. *Асимілювальний стиль* (РС + АК). Люди з таким стилем пізнання найкраще підходять для обробки значних обсягів інформації та її викладу в точній і логічній формі. Вони не схильні до отримання інформації у взаємодії з іншими людьми, прагнуть працювати з абстрактними ідеями та концепціями. Активно використовують методи індукції, прагнуть до осмислення всієї наявної інформації. Логічну бездоганність теорії вони ставлять вище її практичної або прикладної цінності.

Методи навчання, використані при асимілювальному стилі навчання: опрацювання та аналіз інформації (аналітичний звіт); лекції, робота з абстрактними поняттями (виведення формул, побудова алгоритмів); пошук та опрацювання інформації (інтерпретація).

4. *Конвергентний стиль* (АК + АЕ). Особи, яким притаманний такий стиль активно використовують на практиці різні ідеї та теорії. Надають перевагу технічним завданням і сформульованим проблемам, ніж питанням соціальних і міжособистісних стосунків. Вміють втілювати ідеї на практиці і вирішувати зрозумілі їм проблеми (Whetten, nd).

Методи навчання, що відповідають цьому стилю: практична апробація ідей і теорій (експеримент); рішення теоретичних і технічних завдань (завдання, кейси); побудова моделей (дослідження, моделювання ситуацій).

Ідеальною є ситуація, коли використовується відповідний стиль на кожному з чотирьох етапів навчання, але, як показує досвід, різні люди зазвичай надають перевагу певному стилю (табл. 2). Зокрема, Д. Колб підкреслює, що люди надають перевагу певним стилям навчання, тоді як здатність успішно інтегрувати усі чотири стилі збільшується з часом, з набутим професійним і соціальним досвідом. Люди будуть навчатися більш ефективно за умови врахування їх уподобань у навчанні.

Таблиця 2

Стилі та відповіді їм типи поведінки у навчальній ситуації

<p>Акомодаційний</p> <p>Домінують питання типу «Якщо...?» <i>(Якщо щось зміниться, то які будуть наслідки?)</i></p> <p>15-20% популяції</p> <ul style="list-style-type: none"> • реалізує плани; • цікавить конкретна справа і ефекти; • швидко пристосовується до умов; • метод спроб і помилок; • любить планувати; • любить визначати цілі 	<p>Дивергентний</p> <p>Домінують питання типу «Чому?» <i>(Чому це так виглядає?)</i></p> <p>15-20% популяції</p> <ul style="list-style-type: none"> • фантазує; • спостерігає ситуацію під різними кутами зору; • відкритий; • здатний визначати проблему; • належить до типу «дослідника»; • використовує різні можливості
<p>Конвергентний</p> <p>Домінують питання типу «Як?» <i>(Як це відбувається? Як це сталося?)</i></p> <p>30% популяції</p> <ul style="list-style-type: none"> • ефективний у практичному застосуванні; • приймає рішення; • фокусується на зусиллях; • ефективно працює в ситуаціях, коли є одна правильна відповідь; • вибирає різні можливості. 	<p>Асимілювальний</p> <p>Домінують питання типу «Що?» <i>(Що є причиною, а що наслідком?)</i></p> <p>35-40% популяції</p> <ul style="list-style-type: none"> • ефективний у створенні теоретичних моделей; • порівнює різні можливості; • визначає проблеми; • формулює критерії та гіпотези.

Як було зазначено вище, на практиці для визначення стилів навчання використовують тест Д. Колба «Визначення стилю пізнання» (The Learning Style Inventory – LSI). Результати виконання тесту можна візуалізувати у графічному вигляді (рис. 2).

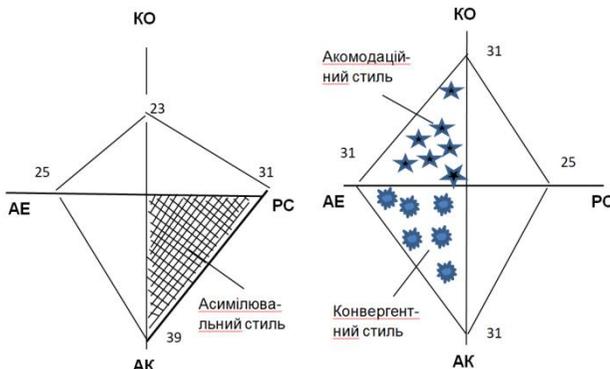

Рис. 2.

Один провідний стиль навчання

Два провідних стилі навчання

Як впливає з рис. 2, на вісях КД, РС, АК, АЕ відкладаються значення відповідно до отриманих під час тестування відповідей. З'єднання усіх точок забезпечує утворення чотирьох прямокутних трикутників. Один із квадрантів, в якому знаходиться трикутник із найбільшою площиною, визначає провідний стиль навчання. Зазвичай він може бути один, але бувають і винятки, коли людині притаманні декілька стилів. На практиці, в умовах реальної навчальної діяльності доцільним є змішаний, гетерогенний підхід до навчальних ситуацій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснений науковий пошук уможливує висновок про те, що вибір стилю навчання залежить від конкретної аудиторії, її потреб, рівня вмотивованості. Водночас викладач не завжди наперед може знати рівень підготовленості аудиторії та її уподобання у навчанні. У цьому випадку доцільним буде проведення тесту серед слухачів з метою обрання стилю, яким надають перевагу у певній навчальній ситуації. Є сенс використовувати в освітньому процесі завдання і методи роботи, які імпонують всім учасникам, використовувати сильні сторони стилю навчання, який є найбільш доцільним саме для цієї категорії учасників і дає можливість компенсувати слабкі сторони. Але при цьому завжди треба враховувати ступінь складності теми (предмету).

Стилі навчання є нестабільними в часі, оскільки можуть змінюватися під впливом самого процесу навчання, застосування нових методів викладання, мотивації студентів та інших факторів. Під час перевірки практикою стильова феноменологія усе більшою мірою стала вписуватися в систему механізмів інтелектуального зростання особистості. Необхідно зазначити, що усі стилі навчання пов'язані між собою, ідеального, універсального стилю, так само як і ідеальної аудиторії, не існує. Дослідники відзначають доцільність зміни стилю залежно від етапу навчання, характеристики учнів та багатьох інших чинників.

Серед багатьох *перспективних напрямів*, що безпосередньо стосуються змісту, форм, методів і стилів освіти дорослих, конкретизуємо два, які на нашу думку, найбільшою мірою можуть сприяти у вирішенні сукупності найбільш проблемних питань освіти дорослих.

Розроблення і впровадження інноваційних інструментів в систему освіти дорослих. Йдеться, зокрема, про інтелектуальні тьютори, системи адаптивного навчання, віртуальну та доповнену реальність (VR/AR), що відкривають нові можливості для персоналізації та підвищення ефективності освіти дорослих. Вони сприяють формуванню індивідуалізованих траєкторій навчання, підвищують рівень залученості та мотивації, забезпечують зворотний зв'язок у режимі реального часу. Однак, незважаючи на їхній потенціал, залишається відкритим питання

щодо створення уніфікованих педагогічних методик, нормативних засад та етичних стандартів щодо їх використання. Це вимагає міждисциплінарних досліджень, які охоплюють педагогіку, психологію, кібербезпеку та освітній менеджмент. Подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на розробку практичних моделей інтеграції таких інструментів у програми формальної та неформальної освіти дорослих з урахуванням вікових, когнітивних та соціокультурних особливостей цільової аудиторії.

Опрацювання шляхів успішної інтеграції мультимеджа (multimedia) та інклюзивних інтерактивних стратегій. Така інтеграція може здійснюватися через поєднання кількох медіаформатів (тексту, відео, аудіо, графіки тощо) в одному навчальному середовищі або матеріалі. В освіті дорослих мультимедж дає змогу адаптувати інформацію до різних стилів навчання, підвищуючи залученість і розуміння. Наприклад, відеоуроки з субтитрами, інтерактивні презентації або подкасти з візуальним супроводом й інклюзивних інтерактивних стратегій є ключовою для сучасних освітніх програм дорослих. Поєднання з інклюзивними інтерактивними стратегіями, тобто з підходами до навчання, які враховують різноманітність учасників (вік, рівень освіти, фізичні можливості, культурні особливості тощо) і забезпечують активну участь кожного й включають роботу в малих групах, що стимулює співпрацю; рольові ігри та симуляції, які сприяють практичному засвоєнню; використання цифрових інструментів для інтерактивного навчання (онлайн-опитування, форуми, інтерактивні вправи); гейміфікацію, яка мотивує через елементи гри; доступні формати для людей з інвалідністю (аудіоописи, адаптовані матеріали). Такі стратегії сприяють більш ґрунтовному засвоєнню знань і формують відчуття приналежності до навчального процесу.

Список використаних джерел

- Деркач, Т.М. (2015). Стилі навчання та їх вплив на ефективність освітнього процесу. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*, 127, 41–50. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/6115/3/NPU_27_%282015%29.pdf
- Маслянікова, І.В. (2020). Сучасні підходи навчання дорослих: теоретичні та емпіричні аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*, 31 (70), 28–36. <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.1/04>
- Allinson, C.W. & Hayes, J. (1996). The Cognitive Style Index: A Measure of Intuition-Analysis for Organisational Research. *Journal of Management Studies*, 33(1), 119–135.
- Armstrong, A.M. (1993). Cognitive style differences in testing situations. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 12(3), 17–22.
- Barnett, R. (1994). *The Limits of Competence: Knowledge, Higher Education and Society*. Buckingham: Open University Press.

- Coffield, F., Moseley, D., Hall, E., & Ecclestone, K. (2004). *Learning styles and pedagogy in post-16 learning. A systematic and critical review*. London: Learning and Skills Research Centre.
- Green, D.N. (2024). Adult Learners: Connecting Andragogy and Transformational Leadership in the Classroom. *Business Ethics and Leadership*, 8(4), 137–147. [http://doi.org/10.61093/bel.8\(4\)](http://doi.org/10.61093/bel.8(4)).
- Jackson, C.J. (2005). *An applied neuropsychological model of functional and dysfunctional learning: Applications for business, education, training and clinical psychology*. Cymeon: Australia.
- Kolb, A.Y., & Kolb, D.A. (2005). Learning Styles and Learning Spaces: Enhancing Experiential Learning in Higher Education. *Academy of Management Learning & Education*, 4(2), 193–212. <https://doi.org/10.5465/AMLE.2005.17268566>
- Kolb, D.A., & Fry, R. (1975). Toward an Applied Theory of Experiential Learning. In C. Cooper (Ed.), *Theories of Group Process*. London: John Wiley.
- Li-fang, Z. & Steinberg, R.J. (2005). A Threefold Model of Intellectual Styles. *Educational Psychology Review*, 17(1), 1–53.
- McLeod, S. (2017). *Kolb's Learning Styles and Experiential Learning Cycle*. <https://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>
- Merriam, S.B. & Caffarella, R.S. (1999). *Learning in Adulthood: A Comprehensive Guide*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Merriam, S.B., Caffarella, R.S., & Baumgartner, L.M. (2007). *Learning in adulthood: A comprehensive guide* (3rd ed.). Jossey-Bass.
- Peterson, E.R., Deary, I.J., & Austin, E.J. (2003). The reliability of Riding's Cognitive Style Analysis test. *Personality and Individual Differences*, 34(5), 881–89. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00116-2](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00116-2)
- Shatila, S.L. (2024). Not alone when I'm feeling stressed: Online adult learner connection and retention. *Adult Education Quarterly*, 74(1), 43–61. <https://doi.org/10.1177/07417136231184570>
- Whetten, D.A. (n. d.). Identifying Your Cognitive Style Using the LSI Method.

References (translated and transliterated)

- Derkach, T.M. (2015). Styli navchannya ta yikh vplyv na efektyvnist' osvitynoho protsesu [Learning styles and their impact on the effectiveness of the educational process]. *Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats*, 127, 41–50. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/6115/3/NPU_27_%282015%29.pdf [in Ukrainian].
- Maslyanikova, I.V. (2020). Suchasni pidkhody navchannya doroslykh: teoretychni ta empirychni aspekty [Modern approaches to adult education: theoretical and empirical aspects]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho*, 31 (70), 28–36. <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.1/04> [in Ukrainian].

Отримано / Received: 04.02.2025.

Прорецензовано / Revised: 12.03.2025.

Схвалено до друку / Accepted: 18.04.2025.

Опубліковано / Published: 30.06.2025.